

ANKASAM

bülten

Haziran 2026
SAYI: 2026/6

Tekno-Politik Çatışma: ABD-Çin Rekabetinin Yeni Dijital Cephesi

01

NATO Ankara Zirvesi
Sonrası Avrupa Güvenlik
Mimarisi, Geçiş Planı ve
Hürmüz Krizi

29

Değişen Avrupa Güvenlik
Denklemleri ve ABD-Türkiye
İlişkileri

İÇİNDEKİLER

ANKASAM ANALİZ

- 01 NATO Ankara Zirvesi Sonrası Avrupa Güvenlik Mimarisi, Geçiş Planı ve Hürmüz Krizi**
Emekli Deniz Albay Dr. Ferhan ORAL
- 02 Hürmüz Boğazı ve Denizaltı Kabloları: Küresel Dijital Altyapının Hukuki ve Jeopolitik Kırılganlığı**
Toghrul VALIKHANLI
- 09 ABD-İsrail ve İran Savaşı: Yeni Bir Küresel Savaşın Fragmanı mı?**
Prof. Dr. Murat ERCAN
- 10 Tukeidides Tuzağı: ABD-Çin Rekabeti ve Küresel Hegemonya Savaşı**
Doç. Dr. Mustafa ÖZALP
- 17 Soğuk Savaş'tan 2022 Madrid Stratejik Konsepti'ne NATO'nun Değişen Tehdit Algıları ve Stratejik Dönüşümü**
Prof. Dr. Murat ERCAN
- 19 2026 Évian G7 Zirvesi'nin Uluslararası Politik Ekonomi Perspektifi**
Zeynep Çağla ERİN
- 25 Tekno-Politik Çatışma: ABD-Çin Rekabetinin Yeni Dijital Cephesi**
Zeynep Çağla ERİN
- 29 Değişen Avrupa Güvenlik Denklemi ve ABD-Türkiye İlişkileri**
Gamze BAL

BASINDA ANKASAM

22 Medya

DERGİLER

23 Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Bölgesel Araştırmalar Dergisi

ANKASAM ANALİZ

NATO Ankara Zirvesi Sonrası Avrupa Güvenlik Mimarisi, Geçiş Planı ve Hürmüz Krizi

Emekli Deniz Albay Dr. Ferhan ORAL

Temmuz ayında Ankara'da gerçekleştirilmesi planlanan 2026 NATO Zirvesi, yalnızca Kuzey Atlantik İttifakı'nın mevcut güvenlik tehditlerini değerlendirdiği sıradan ve rutin bir toplantı olarak değil, aynı zamanda transatlantik güvenlik mimarisinde yapısal dönüşümün kritik bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda söz konusu zirve, NATO'nun klasik güvenlik yaklaşımının ötesine geçen, daha kapsamlı bir yeniden yapılanma sürecinin işaretlerini taşıyan stratejik bir eşik niteliğindedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük ölçüde ABD merkezli bir güvenlik mimarisi üzerine inşa edilen NATO yapısı, son yıllarda hem Avrupa kıtasında artan güvenlik kaygıları hem de küresel güç dengelerindeki değişim nedeniyle yeniden tartışmaya açılmıştır. Özellikle Avrupa Birliği'nin savunma sanayi kapasitesini artırma yönündeki girişimleri, stratejik özerklik arayışları ve kendi askeri üretim kapasitesini güçlendirme çabaları, NATO içerisinde yeni bir tartışma alanı doğurmuştur. Bu tartışma, "kontrollü yetenek devri" olarak ifade edilen ve ABD'nin bazı askeri kabiliyetlerinin Avrupa müttefiklerine aşamalı biçimde aktarılmasını öngören yaklaşımı gündeme taşımıştır.

Bu süreçte Avrupa'nın güvenlik alanında daha fazla sorumluluk üstlenmesi beklenirken, bunun NATO çatısı altında gerçekleşmeye devam etmesi öngörülmektedir. Bu durum, ittifakın tamamen yeniden yapılandırılmasından ziyade, mevcut yapının içerisinde kademeli bir dönüşüm yaşanacağına işaret etmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan tablo, NATO'nun ortadan kalktığı ya da zayıfladığı bir süreçten çok, farklı aktörlerin daha dengeli sorumluluk üstlendiği hibrit bir geçiş dönemine işaret etmektedir.

Bu çerçevede Atlantik Konseyi tarafından NATO'nun kurumsal işleyişini güçlendirmek ve transatlantik işbirliğini daha etkin hale getirmek amacıyla çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler arasında en dikkat çekici olanlardan biri, NATO Zirvesi'nin başarısını artırmak amacıyla beş temel stratejik tavsiyenin sunulmasıdır. Bu tavsiyelerden biri olarak öne çıkan "NATO Geçiş Planlama Grubu Oluşturulması" fikri, ABD'nin Avrupa'daki güvenlik mimarisinde sahip olduğu kritik askeri yeteneklerin sistematik biçimde nasıl devredileceğini belirleyen kurumsal bir çerçeve oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu öneri kapsamında, hangi askeri kabiliyetlerin Avrupa müttefiklerine aktarılacağı, bu aktarımın hangi zaman çizelgesi içerisinde gerçekleştirileceği ve sürecin hangi koşullar altında ilerleyeceği detaylı biçimde planlanmaktadır. Özellikle stratejik hava taşımacılığı kapasitesi, hava-hava yakıt ikmali sistemleri, uydu tabanlı istihbarat altyapısı ve entegre hava savunma sistemleri gibi yüksek teknoloji ve stratejik öneme sahip askeri yeteneklerin Avrupa tarafından kademeli biçimde üstlenilmesi öngörülmektedir.

Bu yaklaşım yalnızca teknik bir askeri düzenleme olarak değil, aynı zamanda NATO'nun kurumsal işleyişinin yeniden tanımlanması olarak da değerlendirilmektedir. Çünkü bu süreç, ittifakın operasyonel yükünün yeniden dağıtılmasını ve Avrupa'nın askeri kapasite üretiminde daha aktif bir rol üstlenmesini zorunlu kılmaktadır. Böylece NATO, yalnızca krizlere müdahale eden bir güvenlik organizasyonu olmaktan çıkarak, yetenek transferini yöneten ve stratejik dönüşümü koordine eden bir platform haline gelmektedir.

2025 yılında gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde alınan ve üye ülkelerin 2030 yılına kadar gayri safi yurtiçi hasıllarının yüzde 5'ini savunma harcamalarına ayırmasını öngören karar, bu dönüşüm sürecinin finansal temelini oluşturmaktadır. Bu karar, yalnızca savunma bütçelerinin artırılması anlamına gelmemekte, aynı zamanda Avrupa ülkelerinin kendi güvenlik kapasitelerini daha bağımsız biçimde geliştirmeleri için bir çerçeve oluşturmaktadır.

Bununla birlikte ABD'nin Avrupa'da konuşlu bazı askeri birliklerini azaltarak Asya-Pasifik bölgesine yönlendirme stratejisi, bu dönüşüm sürecinin önemli bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Ancak bu iki süreç — Avrupa'nın askeri kapasite artışı ve ABD'nin bölgesel öncelik kaydırması — eş zamanlı ve dengeli şekilde ilerlemediği takdirde NATO'nun genel caydırıcılık kapasitesinde boşluklar oluşabileceği değerlendirilmektedir. Bu nedenle geçiş sürecinin ani ve kontrolsüz değil, aşamalı ve planlı bir şekilde yürütülmesi kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada hangi kabiliyetlerin hangi zaman aralığında devredileceği, hangi Avrupa ülkelerinin hangi alanlarda liderlik üstleneceği ve sürecin nasıl koordine edileceği gibi soruların "NATO Geçiş Planlama Grubu" tarafından ele alınması beklenmektedir. Bu yapı, geçiş sürecinin düzenli, öngörülebilir ve kriz üretmeyen bir şekilde ilerlemesini sağlamak amacıyla tasarlanmaktadır.

Buna paralel olarak Avrupa Birliği tarafından geliştirilen 150 milyar euroluk SAFE (Security Action for Europe) mekanizması, bu dönüşümün ekonomik ve endüstriyel boyutunu oluşturmaktadır. SAFE programı, Avrupa savunma sanayisinin üretim kapasitesini artırmayı, ortak savunma tedarik süreçlerini güçlendirmeyi ve kritik askeri teknolojilerde dışa bağımlılığı azaltmayı amaçlamaktadır.

Bu kapsamda hava savunma sistemleri, mühimmat üretimi, insansız hava ve kara araçları, siber güvenlik altyapıları ve uzay tabanlı savunma teknolojileri gibi alanlarda Avrupa'nın üretim kapasitesinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Bu durum, NATO'nun Avrupa'ya devretmeyi planladığı askeri kabiliyetlerin yalnızca kullanım düzeyinde değil, aynı zamanda üretim ve sürdürülebilirlik düzeyinde de Avrupa tarafından karşılanmasını gerekli kılmaktadır.

Dolayısıyla SAFE mekanizması, Avrupa'nın yalnızca tüketici bir güvenlik aktörü olmaktan çıkarak üretici ve geliştirici bir güvenlik aktörü haline gelmesini sağlayan yapısal bir dönüşüm aracıdır. Bu bağlamda SAFE, NATO'nun yetenek devri sürecinin endüstriyel temelini oluşturmaktadır.

Bu dönüşüm süreci, klasik anlamda bir Avrupa Ordusu oluşturulması projesinden daha karmaşık bir yapıya işaret etmektedir. Buradaki temel hedef NATO'dan ayrışma değil, NATO içinde Avrupa'nın daha fazla sorumluluk üstlendiği yeniden dengelenmiş bir güvenlik mimarisinin oluşturulmasıdır. Bu mimaride ABD stratejik omurga rolünü sürdürmekte, Avrupa ise özellikle konvansiyonel askeri kapasite, mühimmat üretimi, lojistik destek ve bazı hava-deniz operasyonlarında daha aktif rol üstlenmektedir.

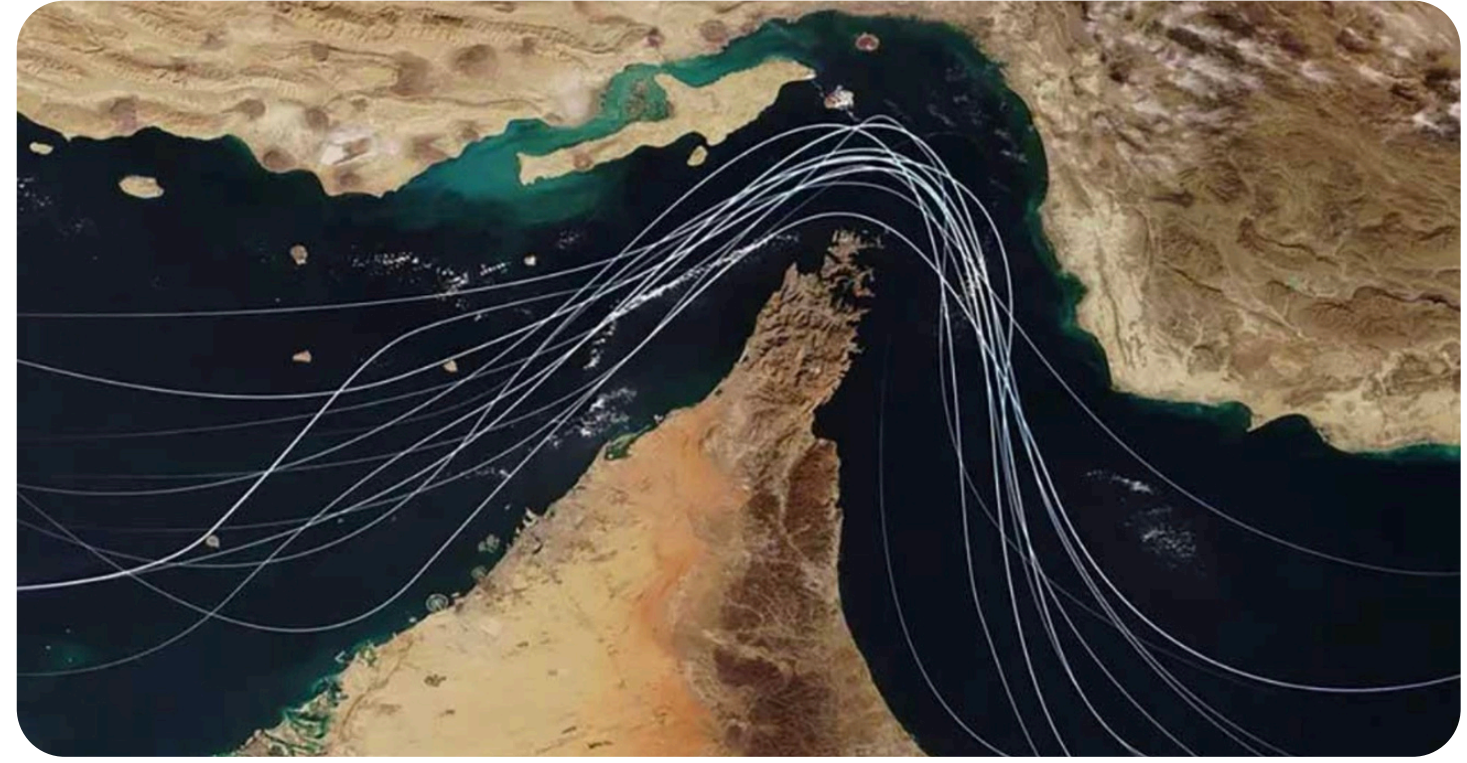
Atlantik Konseyi tarafından önerilen bir diğer husus ise Hürmüz Boğazı'nda yaşanabilecek deniz güvenliği sorunlarına ilişkin operasyonların uzun vadede NATO liderliğinde yürütülmesidir. Ancak bu tür operasyonların NATO Daimi Deniz Güçleri tarafından gerçekleştirilmesi, siyasi ve stratejik açıdan önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir.

Her ne kadar mayın temizleme ve deniz ulaşım hatlarının güvenliğinin sağlanması teknik olarak NATO'nun kapasitesi dahilinde olsa da, bu tür bir operasyonun NATO şemsiyesi altında yürütülmesi bazı bölgesel aktörler tarafından doğrudan askeri müdahale olarak algılanabilir. Özellikle İran açısından bu durum, teknik bir güvenlik faaliyeti olmaktan çıkıp siyasi ve askeri bir tehdit algısına dönüşebilir.

Bu nedenle böyle bir görev paylaşımının NATO yerine daha çok bireysel ülkeler veya sınırlı koalisyonlar tarafından yürütülmesi daha olası bir senaryo olarak değerlendirilmektedir. Çünkü NATO'nun doğrudan sahaya inmesi, ittifakın bölgesel çatışmaların tarafı haline gelmesi riskini doğurabilir ve bu durum uluslararası sistemde daha geniş çaplı bir gerilim alanı oluşturabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde 2026 Ankara Zirvesi sonrasında NATO'nun tamamen yeniden yapılandırıldığı radikal bir dönüşümden ziyade, Avrupa'nın giderek daha fazla sorumluluk üstlendiği kontrollü bir "Avrupalılaştırma" sürecine girdiği görülmektedir. Bu süreçte ABD, stratejik caydırıcılığın merkezi olmaya devam ederken Avrupa operasyonel ve endüstriyel kapasitesini artıran bir aktör haline gelmektedir.

SAFE mekanizması üretim ve sanayi boyutunu güçlendirirken, NATO Geçiş Planlama Grubu operasyonel koordinasyonu ve yetenek devrini yönetmektedir. Bu iki yapı birlikte değerlendirildiğinde ortaya çıkan model, klasik anlamda bir kopuş değil, yeteneklerin yeniden dağıtıldığı çok katmanlı ve hibrit bir güvenlik mimarisidir.

ANKASAM ANALİZ

Hürmüz Boğazı ve Denizaltı Kabloları: Küresel Dijital Altyapının Hukuki ve Jeopolitik Kırılganlığı

Toghrul VALIKHANLI

Hürmüz Boğazı günümüzde yalnızca enerji güvenliği açısından kritik bir geçiş noktası olarak değil, aynı zamanda dijital dünyanın kırılganlıklarını da içinde barındıran çok katmanlı bir jeopolitik merkez haline gelmiştir. Bu dar su yolu, uzun yıllar boyunca küresel enerji ticaretinin ana arterlerinden biri olarak değerlendirilmiş olsa da, günümüz uluslararası sisteminde artık sadece petrol ve doğal gaz taşımacılığıyla sınırlı bir stratejik öneme sahip değildir. Aksine, bu bölge artık hem enerji akışının hem de veri akışının kesiştiği kritik bir düğüm noktası olarak öne çıkmaktadır.

Modern uluslararası sistemde güç kavramı, yalnızca fiziksel kaynakların kontrolüyle değil, aynı zamanda bilgi ve veri akışlarının yönetilmesiyle de doğrudan ilişkilidir. Bu çerçevede Hürmüz Boğazı, enerji tankerlerinin geçiş güzergâhı olmasının yanı sıra, aynı zamanda küresel dijital ekonominin sürekliliğini sağlayan görünmez altyapının da önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu dönüşüm, jeopolitik rekabetin doğasını da köklü biçimde değiştirmektedir.

Deniz tabanına döşenmiş fiber optik kablolar, modern dünyanın iletişim altyapısının temel taşıdır. Bu kablolar, finansal işlemlerden bulut tabanlı sistemlere, askeri iletişim ağlarından yapay zekâ sistemlerine kadar geniş bir alanı birbirine bağlayan küresel dijital ağı fiziksel omurgasını oluşturmaktadır. Bu nedenle bu kabloların geçtiği bölgeler, yalnızca teknik altyapı alanları değil, aynı zamanda stratejik güvenlik alanları olarak da değerlendirilmek zorundadır.

Hürmüz Boğazı bu açıdan değerlendirildiğinde, sadece enerji geçişi açısından değil, aynı zamanda küresel veri akışının sürekliliği açısından da kritik bir yoğunlaşma noktasıdır. Körfez bölgesini Avrupa ve Asya'ya bağlayan birçok önemli denizaltı fiber optik hat bu coğrafi dar boğazdan geçmektedir. Bu durum, küresel internet altyapısının belirli coğrafi noktalara aşırı bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır.

Bu bağımlılık, modern dünyanın görünmez bir kırılma alanını ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu altyapı çoğu zaman fiziksel olarak görünmezdir ve kamuoyunun dikkatinden uzaktır. Petrol boru hatları, enerji terminalleri veya askeri üsler gibi somut ve görünür yapılar kadar dikkat çekmemektedir. Ancak buna rağmen küresel ekonomik sistemin işleyişi büyük ölçüde bu görünmez ağlara bağlıdır.

Bu bağlamda, yalnızca birkaç saatlik veri kesintisinin bile küresel finans piyasalarında ciddi dalgalanmalara neden olabileceği değerlendirilmektedir. Finansal sistemlerin, özellikle yüksek frekanslı işlem ağlarının ve uluslararası ödeme sistemlerinin büyük ölçüde gerçek zamanlı veri akışına bağımlı olması, bu kırılma alanını daha da artırmaktadır.

Hürmüz Boğazı bu kırılma alanının merkezinde yer aldığı için, burada yaşanabilecek herhangi bir fiziksel veya politik kriz yalnızca enerji piyasalarını değil, aynı zamanda küresel dijital ekonomiyi de doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Hürmüz artık yalnızca bir enerji koridoru değil, aynı zamanda küresel dijital sistemin de kritik bir darboğazı olarak tanımlanabilir.

Küresel veri trafiğinin büyük bir kısmı halen fiziksel altyapıya dayanmaktadır. Okyanus tabanına döşenmiş binlerce kilometrelik fiber optik kablolar, dünya genelindeki internet trafiğinin omurgasını oluşturmaktadır. Bu kablolar aracılığıyla kıtalar arasında veri akışı sağlanmakta ve modern ekonomik sistemin işleyişi mümkün hale gelmektedir.

Ancak bu sistemin en büyük zayıflığı, belirli coğrafi geçiş noktalarına yoğunlaşmış olmasıdır. Hürmüz Boğazı da bu tür yoğunlaşma alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle bu bölge, yalnızca enerji güvenliği açısından değil, aynı zamanda dijital güvenlik açısından da stratejik bir hassasiyet alanı oluşturmaktadır.

Bu durum, küresel internet altyapısının doğası gereği fiziksel bir güvenlik boyutuna sahip olduğunu göstermektedir. Dijital sistemler ne kadar gelişmiş olursa olsun, bu sistemlerin çalışması fiziksel kablolar ve altyapıya bağlıdır. Dolayısıyla bu altyapının geçtiği bölgeler, aynı zamanda küresel güvenlik mimarisinin en hassas noktaları haline gelmektedir.

İran'a bağlı medya kuruluşları tarafından ortaya atılan ve Hürmüz Boğazı'ndan geçen denizaltı internet kablolarının işletmecilerinden geçiş ücreti alınmasına yönelik öneri, bu bölgenin stratejik önemini ekonomik ve politik boyutlarını da gündeme taşımaktadır. Bu tür öneriler, denizaltı kablo altyapısının yalnızca teknik değil aynı zamanda jeopolitik bir araç olarak da görüldüğünü göstermektedir.

Dünyanın en kritik denizaltı kablo hatlarının önemli bir kısmı Orta Doğu üzerinden geçmektedir. Kızıldeniz, Babülmendep Boğazı, Süveyş Kanalı ve Hürmüz Boğazı gibi dar geçitler, yalnızca fiziksel ticaret yolları değil, aynı zamanda dijital veri akışının da ana koridorlarıdır. Bu nedenle bu bölgeler "dijital dar boğazlar" olarak tanımlanabilecek stratejik alanlar haline gelmiştir.

Bu dijital dar boğazlar, Avrupa, Asya ve Afrika arasındaki ekonomik ve teknolojik bağlantıların temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu bölgelerde yaşanabilecek herhangi bir kesinti, yalnızca bölgesel değil küresel ölçekte etkiler doğurabilecek kapasiteye sahiptir.

2024 yılında Kızıldeniz'de yaşanan denizaltı kablo arızaları, Avrupa ile Asya arasındaki internet trafiğinin yaklaşık dörtte birinin kesintiye uğramasına neden olmuştur. Bu durum, küresel dijital sistemin ne kadar kırılma alanı olduğunu açık biçimde ortaya koymuştur. Benzer bir durumun Hürmüz Boğazı'nda yaşanması, çok daha geniş ölçekli etkiler doğurabilir.

Bu tür kesintilerin etkileri yalnızca iletişim alanıyla sınırlı kalmamaktadır. Küresel iletişim altyapısındaki bir bozulma, ekonomik sistemlerin işleyişini, finansal piyasaların stabilitesini ve hatta askeri iletişim ağlarını doğrudan etkileyebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, yedek altyapı eksikliği nedeniyle bu tür kesintilerden orantısız biçimde etkilenmektedir.

Finansal piyasalar açısından bakıldığında ise, yüksek frekanslı işlem sistemleri ve küresel bankacılık ağları büyük ölçüde anlık veri akışına bağımlıdır. Bu nedenle veri akışındaki küçük bir kesinti bile büyük ölçekli finansal dalgalanmalara yol açabilir.

Askeri açıdan değerlendirildiğinde ise modern orduların büyük ölçüde güvenli ve hızlı iletişim ağlarına bağımlı olduğu görülmektedir. Uzun menzilli operasyonların koordinasyonu, gerçek zamanlı veri paylaşımı ve komuta kontrol sistemleri bu altyapıya bağlıdır. Bu nedenle denizaltı kablolarındaki bir kesinti, yalnızca ekonomik değil aynı zamanda stratejik güvenlik açısından da ciddi sonuçlar doğurabilir.

Hürmüz Boğazı'nın dijitalleşen stratejik önemi, bölgedeki ekonomik dönüşüm süreçleriyle birlikte daha da artmaktadır. Körfez ülkeleri, petrol bağımlılığını azaltmaya yönelik politikalar geliştirirken aynı zamanda veri ekonomisi ve dijital altyapı yatırımlarına yönelmektedir. Ancak bu dönüşüm, yeni bir bağımlılık alanı yaratmaktadır.

Bu yeni bağımlılık alanı, enerji yerine veri akışına dayalı bir kırılma alanı üretmektedir. Bu nedenle Hürmüz Boğazı, yalnızca enerji geçiş noktası değil, aynı zamanda dijital ekonominin de kritik bir bağımlılık merkezi haline gelmektedir.

Denizaltı kabloları uluslararası hukuk açısından kritik altyapılar olarak kabul edilmektedir. Bu kabloların korunması, yalnızca teknik bir mesele değil, aynı zamanda uluslararası yükümlülüklerin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu kabloların geçtiği deniz alanlarının hukuki statüsü farklılık göstermektedir.

Münhasır ekonomik bölgelerde kıyı devletleri belirli ekonomik haklara sahip olsa da, diğer devletlerin kablo döşeme özgürlüğü bulunmaktadır. Açık denizlerde ise bu özgürlük daha geniş kapsamlıdır. Ancak Hürmüz gibi stratejik bölgelerde bu hukuki düzenlemeler çoğu zaman jeopolitik gerçekliklerle sınırlanmaktadır.

Denizaltı kablolarına verilen zararların tespiti ve sorumluluğun belirlenmesi ise çoğu zaman ciddi bir hukuki zorluk yaratmaktadır. Çünkü bu tür olaylarda failin kimliğinin belirlenmesi teknik olarak zor olduğu kadar siyasi olarak da tartışmalıdır. Bu durum, hukuki süreçlerin çoğu zaman diplomatik krizlere dönüşmesine neden olmaktadır.

Tarihsel olarak denizaltı kablolarının korunmasına ilişkin ilk uluslararası düzenleme 1884 tarihli sözleşme ile başlamış, daha sonra 1958 Cenevre Sözleşmeleri ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile daha kapsamlı hale getirilmiştir. Günümüzde bu hukuki çerçeve, denizaltı kablolarının uluslararası sistemdeki önemini tanımaktadır.

Ancak modern kablo sistemleri yalnızca iletişim değil, aynı zamanda enerji ve veri transferi gibi çok daha geniş işlevler üstlenmektedir. Bu durum, denizaltı kablolarının stratejik önemini daha da artırmaktadır.

Sonuç olarak Hürmüz Boğazı'nda denizaltı kablolarına ilişkin ortaya çıkan riskler, yalnızca teknik veya hukuki bir mesele değil, aynı zamanda küresel güç rekabetinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bu bölge, enerji ve veri akışının kesiştiği kritik bir jeopolitik merkez olarak uluslararası sistemin en hassas noktalarından biri haline gelmiştir.

ANKASAM ANALİZ

ABD-İsrail ve İran Savaşı: Yeni Bir Küresel Savaşın Fragmanı mı?

Prof. Dr. Murat ERCAN

2026 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İsrail ve İran arasında yaşanan doğrudan askeri çatışmalar, yalnızca Ortadoğu bölgesiyle sınırlı kalmayan, aynı zamanda küresel ölçekte etkiler üreten ve uluslararası sistemin genel dengesini sarsan çok boyutlu bir jeopolitik kırılma yaratmıştır. Bu çatışma süreci, yalnızca bölgesel güvenlik sorunlarının yoğunlaşması olarak değil, aynı zamanda uluslararası güç sistematiğinin yeniden şekillendiği bir dönüşüm süreci olarak da değerlendirilmektedir.

Özellikle ABD ve İsrail tarafından İran'a yönelik gerçekleştirilen koordineli hava saldırıları, İran'ın bu saldırılara karşı balistik füze ve insansız hava aracı (dron) kapasitesiyle verdiği karşılık, Hürmüz Boğazı çevresinde ortaya çıkan enerji güvenliği krizleri ve bölgesel vekil aktörlerin çatışma sürecine dahil olması, bu savaşın çok katmanlı ve genişleyen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, yalnızca iki ya da üç aktör arasında sınırlı bir çatışma değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde etkileşim üreten bir kriz mimarisine işaret etmektedir. Bu savaşı yalnızca İran'ın nükleer kapasitesinin sınırlandırılması veya İsrail'in güvenlik stratejisinin bir uzantısı olarak değerlendirmek eksik bir analiz olacaktır. Çünkü bu çatışma, Soğuk Savaş sonrası dönemde şekillenen Amerikan merkezli uluslararası düzenin giderek aşındığını ve bunun yerine çok kutuplu bir uluslararası sistemin daha görünür hale geldiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede yaşanan gelişmeler, yalnızca bölgesel bir kriz değil, aynı zamanda uluslararası sistemin yapısal dönüşümünü hızlandıran stratejik bir kırılma olarak değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD merkezli küresel düzen, uzun süre uluslararası sistemin temel belirleyicisi olmuş, ancak zaman içerisinde yükselen güçlerin etkisinin artmasıyla birlikte bu yapı giderek daha rekabetçi ve çok merkezli bir hale dönüşmüştür. Özellikle büyük güç rekabetinin yeniden sertleşmesi, enerji güvenliği krizlerinin derinleşmesi ve bölgesel çatışmaların küresel sistem üzerindeki etkisinin artması, mevcut savaşın yalnızca bölgesel bir çatışma olmadığını, aynı zamanda küresel düzenin yeniden şekillenmesine katkı sağlayan bir unsur olduğunu göstermektedir.

ABD-İran ilişkileri 1979 İran Devrimi'nden bu yana sürekli olarak gerilimli bir çizgide ilerlemiş ve zaman içinde ideolojik, jeopolitik ve güvenlik temelli çok katmanlı bir rekabet alanına dönüşmüştür. İran'ın devrim sonrası geliştirdiği anti-Amerikan dış politika yaklaşımı ve İsrail karşıtı söylemleri, yalnızca iki ülke arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda Ortadoğu'daki bölgesel güvenlik mimarisini de sürekli bir istikrarsızlık ve gerilim içinde tutmuştur.

Bu bağlamda İran'ın nükleer programı, balistik füze kapasitesi ve "Direniş Ekseni" olarak tanımlanan vekil güç ağıları (Hizbullah, Irak'taki Şii milisler ve Yemen'deki Husiler gibi aktörler), ABD ve İsrail tarafından doğrudan güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. İran'ın bu kapasiteyi yalnızca kendi sınırları içinde değil, aynı zamanda bölgesel vekil aktörler aracılığıyla genişletmesi, klasik caydırıcılık dengelerini zorlayan bir stratejik unsur haline gelmiştir.

İsrail açısından bakıldığında İran'ın nükleer kapasitesi yalnızca askeri bir tehdit değil, aynı zamanda bölgesel güç dengelerini kökten değiştirme potansiyeline sahip stratejik bir risk olarak görülmektedir. Bu nedenle İsrail uzun yıllardır İran'ın nükleer altyapısını sabote etmeye yönelik gizli operasyonlar, siber saldırılar ve hedefli suikastlar gibi örtülü yöntemlere başvurmuştur.

İsrail'in İran'ı bir "varoluşsal tehdit" olarak tanımlaması, yalnızca güvenlik merkezli bir yaklaşım değil, aynı zamanda İsrail'in tarihsel-jeopolitik güvenlik doktriniyle de doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda İran'ın bölgesel etkisi, İsrail tarafından yalnızca askeri bir tehdit değil, aynı zamanda stratejik varlık alanına yönelik bir baskı unsuru olarak değerlendirilmiştir.

Bu süreç zaman içinde örtülü çatışma rejimi olarak devam etmiş, ancak bölgesel krizlerin yoğunlaşması, vekil aktörlerin kontrol edilemez hale gelmesi ve doğrudan çatışma eşiğinin düşmesiyle birlikte daha açık ve yüksek yoğunluklu bir savaş aşamasına dönüşmüştür. 2026 yılı itibarıyla ABD'nin doğrudan askeri angajmana dahil olması, bu örtülü çatışma döneminin açık savaş evresine geçtiğini göstermektedir.

ABD açısından İran meselesi yalnızca nükleer program veya bölgesel davranışlarla sınırlı değildir. İran aynı zamanda Çin-Rusya ekseninin Ortadoğu'daki en kritik jeopolitik bağlantı noktalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle İran, sadece bölgesel bir aktör değil, aynı zamanda küresel güç rekabetinin merkezinde yer alan stratejik bir düğüm noktasıdır.

İran'ın enerji koridorları üzerindeki konumu, Basra Körfezi ve Hürmüz Boğazı üzerinden küresel enerji akışını etkileyebilme kapasitesi, onu yalnızca bölgesel değil küresel bir jeostratejik aktör haline getirmektedir. Bu nedenle İran'a yönelik her müdahale, yalnızca Ortadoğu dengelerini değil, aynı zamanda Çin'in enerji güvenliğini, Kuşak ve Yol Girişimi'nin bölgesel uzantılarını ve Rusya'nın dolaylı nüfuz alanlarını da etkilemektedir.

Bu durum ABD'nin İran politikasını yalnızca nükleer silahlanma meselesi olarak değil, aynı zamanda küresel güç rekabetinin bir parçası olarak ele almasına neden olmaktadır. Böylece İran meselesi, bölgesel bir krizden ziyade küresel hegemonya mücadelesinin bir parçası haline gelmektedir. Savaşın küresel etkiler üretmesinin en önemli nedenlerinden biri Hürmüz Boğazı'dır. Bu dar su yolu, dünya enerji ticaretinin en kritik geçiş noktalarından biri olup, küresel petrol akışının önemli bir bölümünü kontrol etmektedir. İran'ın bu bölgedeki konumu, ona asimetrik askeri kapasiteyi kullanarak enerji akışını kesintiye uğratma imkânı sağlamaktadır.

Bu durum, İran açısından yalnızca askeri bir savunma mekanizması değil, aynı zamanda küresel ekonomiye yönelik güçlü bir jeoekonomik baskı aracıdır. Hürmüz Boğazı'ndaki herhangi bir kesinti, küresel enerji piyasalarında ciddi arz şoklarına yol açabilmektedir.

ABD açısından Hürmüz Boğazı'nın önemi yalnızca enerji arzının sürekliliği ile sınırlı değildir. Asıl kritik unsur, bu stratejik geçiş noktasının kim tarafından kontrol edildiğidir. Çünkü enerji akışının yönü ve güvenliği, küresel güç dengelerinin temel belirleyicilerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası enerji kurumlarının verilerine göre günlük 20-21 milyon varil petrolün geçtiği bu hattaki herhangi bir kesinti, küresel enerji piyasalarında ani fiyat artışlarına ve ekonomik istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu durum özellikle Çin ve Avrupa ekonomilerini doğrudan etkilemektedir.

Çin, Hürmüz Boğazı üzerinden gelen petrolün önemli bir kısmına bağımlıdır ve bu nedenle enerji arzındaki herhangi bir kesinti Çin sanayisi üzerinde doğrudan etkiler yaratmaktadır. Avrupa ise Ukrayna Savaşı sonrası enerji çeşitlendirmesi yapmaya çalışsa da bu tür krizlere karşı oldukça hassas bir konumdadır.

Bu enerji kesintileri yalnızca ekonomik etkiler yaratmakla kalmaz, aynı zamanda küresel enflasyon baskısını artırarak stagflasyon riskini de güçlendirir. Bu durum savaşın yalnızca askeri değil, aynı zamanda ekonomik bir kriz haline geldiğini göstermektedir.

Uluslararası ilişkiler teorisi açısından bakıldığında, bu tür stratejik boğazlar üzerindeki kontrol mücadelesi neorealit ve neomerkantilist yaklaşımlar tarafından büyük güç rekabetinin temel unsurlarından biri olarak değerlendirilir. Tarihsel olarak da benzer süreçler Birinci ve İkinci Dünya Savaşları öncesinde gözlemlenmiştir.

2026 yılında Hürmüz merkezli ortaya çıkan kriz, bu bağlamda yalnızca bölgesel bir enerji sorunu değil, aynı zamanda küresel güç mücadelesinin önemli bir cephesi olarak değerlendirilmektedir.

Enerji merkezli rekabetin doğrudan askeri çatışmaya dönüşmesi, Ortadoğu'daki vekalet savaşlarının doğrudan devletler arası savaşa evrilmesine neden olmuştur. ABD ve İsrail'in İran'a yönelik saldırıları ve İran'ın buna karşılık vermesi, savaşın klasik bir devletler arası çatışmaya dönüştüğünü göstermektedir.

Hizbullah, Husiler ve Irak'taki Şii milisler gibi vekil aktörlerin sürece dahil olması, çatışmanın çok cepheli bir yapıya dönüşmesine yol açmıştır. Bu durum bölgesel güvenlik mimarisini son derece kırılğan hale getirmiştir.

Ayrıca nükleer kapasiteye sahip aktörlerin dolaylı ya da doğrudan çatışmaya dahil olması, bu savaşın yalnızca bölgesel değil küresel bir güvenlik tehdidi haline gelme riskini artırmaktadır. Bu süreç, uluslararası sistemi çok kutuplu bir bloklaşmaya doğru sürüklemektedir.

Çin ve Rusya'nın pozisyonu bu bağlamda kritik öneme sahiptir. Çin enerji bağımlılığı nedeniyle İran ile stratejik ilişkilerini sürdürmekte, Rusya ise İran'ı Batı karşısında bir denge unsuru olarak görmektedir.

Bu durum ABD-İsrail eksenini ile Çin-Rusya-İran hattı arasında giderek belirginleşen bir jeopolitik kutuplaşma üretmektedir. Bu kutuplaşma klasik Soğuk Savaş'tan farklı olarak daha karmaşık, çok boyutlu ve çok alanlı bir rekabet yapısı oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu savaşın doğrudan bir dünya savaşına dönüşmesi kesin olarak ifade edilemeye de, mevcut gelişmeler yeni bir küresel çatışma döneminin oluşmakta olduğunu göstermektedir. Bu süreçte enerji güvenliği, ticaret yolları, nükleer caydırıcılık ve teknolojik rekabet gibi unsurlar belirleyici rol oynamaktadır.

ANKASAM ANALİZ

Tukeidides Tuzağı: ABD-Çin Rekabeti ve Küresel Hegemonya Savaşı

Doç. Dr. Mustafa ÖZALP

Tuzağı, uluslararası ilişkiler literatüründe, yükselen bir gücün mevcut hegemon güce meydan okuması sonucunda ortaya çıkan sistemik gerilimlerin, tarafları kaçınılmaz biçimde çatışmaya sürüklenme ihtimalini ifade eden teorik bir çerçeve olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın kökeni, Antik Yunan tarihçisi Thucydides'in Peloponez Savaşı'nı analiz ederken ortaya koyduğu gözlemlere dayanmaktadır.

Thucydides, eserinde Atina'nın yükselişinin Sparta üzerinde yarattığı korku ve güvensizlik ortamının, iki güç arasında savaşın ortaya çıkmasını kaçınılmaz hale getirdiğini ifade etmektedir. Bu tarihsel örnek, güç dengelerinin değişmesiyle birlikte uluslararası sistemde ortaya çıkan yapısal gerilimleri açıklamak için günümüzde teorik bir çerçeve olarak kullanılmaktadır.

Modern uluslararası ilişkiler literatüründe Tukeidides Tuzağı kavramını yeniden gündeme taşıyan isim Graham Allison'dır. Allison, 2017 yılında yayımladığı çalışmasında, tarih boyunca birçok örnekte yükselen güç ile yerleşik hegemon güç arasındaki rekabetin savaşla sonuçlandığını ileri sürmüştür. Bu yaklaşım, güç geçişi süreçlerinin doğası gereği yüksek risk içerdiğini vurgulamaktadır.

Tukeidides Tuzağı'nın işleyiş mantığı genel olarak üç temel aşama üzerinden açıklanmaktadır. İlk aşamada uluslararası sistemde yeni bir güç hızla yükselmektedir. Bu yükseliş, ekonomik, askeri veya teknolojik kapasite artışı şeklinde kendini göstermektedir. İkinci aşamada mevcut küresel hegemon güç, bu yükselişi kendi konumuna yönelik bir tehdit olarak algılamaktadır. Üçüncü aşamada ise bu algı, karşılıklı güvenlik kaygılarının artmasına, silahlanma yarışının hızlanmasına, krizlerin derinleşmesine ve yanlış hesaplamaların çoğalmasına neden olmaktadır. Bu süreç sonunda taraflar arasındaki gerilim artmakta ve savaş ihtimali yükselmektedir. Bu bağlamda Tukeidides Tuzağı, yalnızca teorik bir açıklama değil, aynı zamanda uluslararası sistemde güç geçişlerinin riskli doğasını ortaya koyan analitik bir çerçeve olarak değerlendirilmektedir.

Günümüz uluslararası sisteminde bu çerçeve çoğunlukla Çin ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki ilişkiler üzerinden tartışılmaktadır. Çin yükselen güç olarak konumlanırken, ABD mevcut küresel hegemon güç olarak kabul edilmektedir. Bu iki aktör arasındaki rekabet yalnızca askeri değil, aynı zamanda ekonomik, teknolojik ve jeopolitik boyutlara da sahiptir.

İki ülke arasındaki ticaret savaşları, teknoloji alanındaki rekabet, Tayvan meselesi, Asya-Pasifik bölgesindeki güç mücadelesi ve nadir toprak elementleri üzerindeki rekabet, Tukeidides Tuzağı çerçevesinde değerlendirilen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu durum, uluslararası sistemin bir güç geçiş sürecine girdiğini ve bu sürecin henüz tamamlanmadığını göstermektedir.

Bu bağlamda günümüz uluslararası sistemi, bir ara dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönem, küresel hegemonya değişimlerinin yaşandığı ve güç dengelerinin henüz tam olarak oturmadığı bir geçiş sürecine işaret etmektedir. Bu süreçte devletler arasındaki rekabet alanları netleşmemiştir ve uluslararası sistemdeki aktörler arasında stratejik belirsizlik devam etmektedir.

Bu belirsizlik ortamı, devletler arasındaki rekabetin her geçen gün daha da artmasına neden olmaktadır. Güç dağılımındaki değişim süreci, hem bölgesel hem de küresel düzeyde yeni çatışma alanları üretmektedir. Bu nedenle Tukeidides Tuzağı, yalnızca teorik bir çerçeve değil, aynı zamanda güncel uluslararası sistemin dinamiklerini anlamak için kullanılan bir analiz aracıdır. Bununla birlikte Tukeidides Tuzağı yaklaşımına yönelik çeşitli eleştiriler de bulunmaktadır. Bu eleştiriler, tarihsel olarak güç geçişlerinin her zaman savaşa yol açmadığını vurgulamaktadır. Özellikle modern dönemde teknolojik gelişmeler ve ekonomik karşılıklı bağımlılık, büyük güçler arasında doğrudan savaş ihtimalini azaltan faktörler olarak değerlendirilmektedir. Nükleer silahların oluşturduğu caydırıcılık etkisi, büyük ölçekli savaşların ortaya çıkmasını engelleyebilecek en önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Aynı zamanda küresel ekonomik sistemde artan karşılıklı bağımlılık, devletlerin savaş maliyetlerini artırmakta ve bu durum büyük savaşların önüne geçici bir etki yaratmaktadır.

Bu nedenle Tukeidides Tuzağı, kaçınılmaz bir kader olarak değil, dikkat edilmesi gereken bir risk modeli olarak değerlendirilmelidir. Uluslararası ilişkiler teorisi açısından bakıldığında bu kavram, güç dengelerinin değişimi sonucunda ortaya çıkan güvenlik ikilemini açıklayan bir analiz çerçevesi olarak kullanılmaktadır.

Tukeidides Tuzağı aynı zamanda güç geçiş teorisiyle de ilişkilendirilmektedir. Bu teori, uluslararası sistemde güç dağılımındaki değişimlerin, devletler arasında rekabeti artırdığını ve bu rekabetin zaman zaman çatışma riskini yükselttiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda bilimsel ve teknolojik gelişmeler, güvenlik algılarını daha da karmaşık hale getirmektedir.

Tarihsel örnek olarak Peloponez Savaşı, Tukeidides Tuzağı'nın klasik referans noktasıdır. Bu savaş MÖ 431 ile MÖ 404 yılları arasında Atina ile Sparta arasında gerçekleşmiştir. Atina yükselen deniz gücü olarak, Sparta ise güçlü kara ordusuna sahip yerleşik hegemon güç olarak konumlanmıştır.

Savaş sürecinde taraflar zaman zaman ateşkesler sağlasa da çatışma yaklaşık 27 yıl sürmüştür. Sonuçta Sparta, savaşın galibi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu zafer kalıcı bir hegemonya üretmemiştir. Savaşın uzun sürmesi her iki tarafı da ciddi şekilde yıpratmıştır. Atina, deniz üstünlüğünü tamamen kaybetmiş, Sparta ise kısa süreliğine Yunan dünyasının en güçlü devleti haline gelmiştir. Ancak uzun vadede her iki güç de yapısal olarak zayıflamıştır. Bu güç boşluğu, daha sonra Makedonya Krallığı'nın yükselişine zemin hazırlamıştır. Makedonya Krallığı, II. Filip döneminde Yunan şehir devletlerini kontrol altına almış ve bölgesel güç dengelerini değiştirmiştir. Bu durum, Tukeidides Tuzağı bağlamında önemli bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Çünkü savaşın nihai kazananı, çatışmanın tarafları değil, ortaya çıkan güç boşluğunu dolduran üçüncü aktör olmuştur.

Bu tarihsel örnek, günümüz uluslararası sistemine uyarlanarak Çin ve ABD arasındaki rekabet üzerinden yorumlanmaktadır. Çin yükselen güç olarak Atina'ya, ABD ise yerleşik hegemon güç olarak Sparta'ya benzetilmektedir. Bu benzetme çerçevesinde, olası bir çatışma durumunda her iki tarafın da birbirini yıpratacağı ve ortaya çıkan güç boşluğundan üçüncü bir aktörün fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu durum, uluslararası sistemde güç geçişlerinin yalnızca iki aktör arasında değil, aynı zamanda üçüncü aktörler için fırsat alanları da yarattığını göstermektedir.

Bu noktada önemli bir soru ortaya çıkmaktadır: Olası bir ABD-Çin çatışmasından sonra ortaya çıkacak güç boşluğunu hangi aktör dolduracaktır? Bu aktör Türkiye, Türk Devletleri Teşkilatı, Hindistan, Rusya, Birleşik Krallık veya Avrupa'dan herhangi bir devlet olabilir mi sorusu uluslararası sistemde tartışılmaktadır.

Bu tür sorular, Tukeidides Tuzağı'nın yalnızca iki kutuplu bir rekabet değil, aynı zamanda çok aktörlü bir güç boşluğu dinamiği ürettiğini göstermektedir.

2026 yılında Donald Trump ile Şi Cinping arasında Pekin'de gerçekleşen görüşme, bu bağlamda önemli bir diplomatik temas olarak değerlendirilmektedir. Görüşmede tarafların doğrudan bir çatışmadan kaçınma ve rekabeti kontrollü bir şekilde yönetme eğilimi öne çıkmıştır.

Şi Cinping'in "Tukeidides Tuzağı'na düşmeyelim" ifadesi, bu teorik çerçevenin güncel uluslararası diplomasi açısından ne kadar önemli hale geldiğini göstermektedir. Bu ifade, olası bir savaşın iki taraf için de uzun vadeli kazanç üretmeyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Görüşme sürecinde Tayvan meselesi önemli bir gündem maddesi olmuştur. Çin, bu konuyu kendi stratejik kırmızı çizgisi olarak açık biçimde ifade etmiştir. Bu durum, iki ülke arasındaki rekabetin belirli alanlarda daha sert hale gelebileceğini göstermektedir. Ticaret savaşları bağlamında ise ABD'nin Çin'e yönelik gümrük tarifeleri uygulaması ve Çin'in buna karşılık vermesi, ekonomik gerilimi artırmıştır. Bu süreç, karşılıklı bağımlılığın varlığına rağmen rekabetin devam ettiğini göstermektedir.

Çin'in ABD'den ithal ettiği bazı tarım ürünlerinde büyük oranda azaltmaya gitmesi ve alternatif tedarik kaynaklarına yönelmesi, ekonomik ilişkilerin yeniden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Buna rağmen iki ülke arasındaki ticaret hacmi oldukça yüksek seviyede kalmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak Çin ve ABD arasındaki ilişki, hem rekabet hem de karşılıklı bağımlılık içeren karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu durum, Tukeidides Tuzağı'nın modern uluslararası sistemde nasıl tezahür ettiğini göstermektedir.

Bu bağlamda olası bir savaş, yalnızca iki ülkeyi değil, küresel ekonomik sistemi ve uluslararası düzeni de derinden etkileme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle Tukeidides Tuzağı, günümüz uluslararası ilişkilerinde hem teorik hem de pratik açıdan önemli bir analiz çerçevesi olmaya devam etmektedir.

ANKASAM ANALİZ

Soğuk Savaş'tan 2022 Madrid Stratejik Konsepti'ne NATO'nun Değişen Tehdit Algıları ve Stratejik Dönüşümü

Prof. Dr. Murat ERCAN

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), 1949 yılında Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan askeri tehditlere karşı kolektif savunma amacıyla kurulmuş bir güvenlik ittifakıdır. Kuruluşundan itibaren temel amacı, Batı bloğunun güvenlik şemsiyesi altında Avrupa'da olası bir büyük savaşın önlenmesi ve caydırıcılığın kurumsallaştırılması olmuştur. Ancak uluslararası sistemde yaşanan siyasi, askeri ve teknolojik dönüşümler, NATO'nun tehdit algısını ve stratejik önceliklerini zaman içinde sürekli olarak yeniden şekillendirmiştir.

Soğuk Savaş döneminde NATO'nun ana hedefi Sovyetler Birliği'nin Avrupa'ya yönelik olası saldırılarını caydırmak olmuştur. Bu çerçevede özellikle 1950'lerde ABD'nin nükleer üstünlüğüne dayanan "kitlese karşılık" stratejisi, ittifakın temel caydırıcılık anlayışını oluşturmuştur. Bu strateji, Sovyetler Birliği'nin herhangi bir konvansiyonel saldırısına karşılık doğrudan ve geniş ölçekli nükleer yanıt verilmesini öngörerek yüksek düzeyde bir caydırıcılık üretmeyi amaçlamıştır.

Ancak zamanla bu yaklaşımın esnekliği tartışma konusu olmuş ve daha kontrollü bir caydırıcılık modeli ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 1967 yılında kabul edilen MC 14/3 "esnek karşılık" doktrini ve aynı yıl yayımlanan Harmel Raporu, NATO'nun stratejik dönüşümünde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu yeni yaklaşım, NATO'nun yalnızca askeri bir savunma örgütü olmadığını, aynı zamanda siyasi diyalog ve detant süreçlerini de içeren çift yönlü bir strateji izlediğini göstermiştir. Böylece kriz durumlarında doğrudan nükleer silah kullanımına başvurmak yerine, önce konvansiyonel kuvvetlerin devreye girmesi, gerekirse daha sonra nükleer kapasitenin kullanılması öngörülmüştür.

Soğuk Savaş boyunca NATO'nun tehdit algısı büyük ölçüde Sovyetler Birliği merkezli bir çerçevede şekillenmiştir. Ancak 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası sistemde köklü bir dönüşüm yaşanmış ve NATO'nun varlık nedeni yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte 1991 Roma Stratejik Konsepti ile NATO, yalnızca kolektif savunma örgütü olmaktan çıkarak kriz yönetimi ve işbirliğine dayalı güvenlik anlayışını benimsemiştir.

1999 Washington Stratejik Konsepti ise NATO'nun dönüşümünü daha da ileri taşıyarak ittifakı "alan dışı operasyonlar" gerçekleştirebilen bir yapıya dönüştürmüştür. Bu kapsamda Balkanlar'daki krizler NATO'nun yeni rolünün uygulama alanı olmuştur. Bosna-Hersek'te IFOR/SFOR operasyonları, Kosova müdahalesi (1999), Afganistan ISAF misyonu (2001-2021) ve Libya operasyonu (2011), NATO'nun klasik savunma anlayışından çıkarak kriz yönetimi ve istikrar sağlama fonksiyonlarını üstlenen çok boyutlu bir güvenlik aktörüne dönüştüğünü göstermiştir.

11 Eylül 2001 terör saldırıları, NATO'nun tehdit algısında kritik bir kırılma noktası oluşturmuştur. Bu saldırılar sonrasında terörizm, NATO'nun temel güvenlik tehditlerinden biri haline gelmiş ve ittifak tarihinde ilk kez Washington Antlaşması'nın 5. maddesi işletilmiştir. ABD'ye yönelik saldırının tüm müttefiklere yapılmış sayılmasıyla kolektif savunma mekanizması devreye girmiştir. Bu gelişme, NATO'nun yalnızca devlet kaynaklı tehditlere değil, devlet dışı aktörlere karşı da mücadele eden bir güvenlik örgütüne dönüştüğünü göstermiştir.

Bu süreçten sonra NATO, Avrupa-Atlantik güvenlik alanında çeşitli operasyonel faaliyetler yürütmüştür. Akdeniz'de deniz gözetimi, hava devriyesi ve istihbarat paylaşımı gibi uygulamalar, ittifakın yeni güvenlik anlayışının pratik yansımaları olmuştur. Böylece NATO, askeri savunmanın ötesinde çok boyutlu risk yönetimi kapasitesi geliştirmiştir.

2000'li yıllar boyunca küresel güvenlik ortamında yaşanan asimetrik dönüşüm, NATO'nun geleneksel savunma anlayışını genişletmiştir. 2010 Lizbon Stratejik Konsepti ile birlikte siber saldırılar, enerji güvenliği, balistik füze savunması ve hibrit tehditler NATO'nun stratejik gündemine dahil edilmiştir. Özellikle 2007 Estonya siber saldırıları ve Rusya ile yaşanan enerji krizleri, bu dönüşümün somut örnekleri olarak öne çıkmıştır.

Bu dönemde siber uzay ve enerji güvenliği, NATO'nun kritik öncelikleri arasına girmiştir. Hibrit tehditler ise askeri ve sivil alanların iç içe geçtiği yeni bir güvenlik algısını ortaya çıkarmıştır. Böylece NATO'nun tehdit tanımı daha geniş, çok katmanlı ve teknoloji odaklı bir yapıya dönüşmüştür.

2008 küresel ekonomik krizi ise NATO'nun savunma bütçelerinde ciddi kısıtlamalara yol açmıştır. Bu durum, kaynakların daha etkin kullanılması ihtiyacını doğurmuş ve "Smart Defence" yaklaşımını gündeme getirmiştir. Bu strateji, üye ülkeler arasında kabiliyet paylaşımını artırmayı, savunma yatırımlarını optimize etmeyi ve ortak askeri projeler geliştirmeyi amaçlamıştır.

Bu kapsamda stratejik hava taşımacılığı, erken uyarı sistemleri ve füze savunma gibi yüksek maliyetli alanlarda çok uluslu işbirlikleri geliştirilmiştir. Böylece NATO, mali kısıtlamalara rağmen kolektif kapasitesini koruyabilen teknoloji yoğun bir güvenlik yapısına dönüşmüştür.

Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesi ve 2022 yılında Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı askeri müdahalesi, NATO'nun güvenlik algısında yeni bir kırılma yaratmıştır. 2022 Madrid Stratejik Konsepti'nde Rusya, müttefik güvenliğine yönelik en önemli ve doğrudan tehdit olarak tanımlanmıştır. Çin ise sistematik bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir.

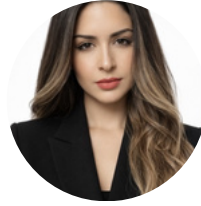
Bu durum NATO'nun güvenlik perspektifinin yalnızca Avrupa-Atlantik bölgesiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda küresel güç rekabetini de kapsadığını göstermektedir. Siber saldırılar, dezenformasyon, kritik altyapı tehditleri, uzay güvenliği ve enerji silahlanması gibi alanların da NATO gündemine girmesi, ittifakın çok boyutlu güvenlik yapısını güçlendirmiştir.

Sonuç olarak NATO, kuruluşundan günümüze kadar sürekli dönüşen bir güvenlik örgütü olmuştur. Başlangıçta Sovyet tehdidine karşı kolektif savunma amacıyla kurulan ittifak, zaman içinde kriz yönetimi, alan dışı operasyonlar ve hibrit tehditlerle mücadele eden çok katmanlı bir güvenlik yapısına dönüşmüştür. Bu dönüşüm, uluslararası sistemdeki değişimlere paralel olarak NATO'nun sürekli genişleyen ve uyum sağlayan bir güvenlik aktörü olduğunu göstermektedir.

ANKASAM ANALİZ

2026 Évian G7 Zirvesi'nin Uluslararası Politik Ekonomi Perspektifi

Zeynep Çağla ERİN

Uluslararası sistem, günümüzde güç dağılımındaki asimetrilerin ve hegemonik aktörlerin kapasite sınırlarının giderek daha görünür hale geldiği bir kriz döneminden geçmektedir. Bu bağlamda 15-17 Haziran 2026 tarihlerinde Fransa'nın Évian-les-Bains kentinde gerçekleştirilen 52. G7 Zirvesi, küresel politik ekonominin kurumsal yapıları ile sahadaki güç projeksiyonları arasındaki gerilimi analiz etmek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Zirve, yalnızca ekonomik koordinasyon platformu değil, aynı zamanda uluslararası sistemde hegemonya tartışmalarının somutlaştığı bir alan olarak değerlendirilebilir.

Robert Gilpin'in hegemonik istikrar teorisi çerçevesinde küresel sistem, hegemon bir gücün sağladığı kamusal mallar üzerinden istikrar kazanır. Bu kamusal mallar arasında güvenlik, açık ticaret yollarının sürdürülebilirliği ve istikrarlı bir rezerv para birimi yer almaktadır. Ancak Gilpin'e göre hegemonik güç zamanla bu sistemin maliyetlerini tek başına üstlenemez hale gelir ve kendi ekonomik kapasitesi ile sistemin yükümlülükleri arasında bir dengesizlik ortaya çıkar. Évian G7 Zirvesi tam da bu gerilim hattında gerçekleşmiş; ABD'nin artan mali yüklerden kaçınma eğilimi, müttefiklerini daha fazla sorumluluk almaya zorlayan bir yaklaşım ile birleşmiştir.

Zirvenin en dikkat çekici unsurlarından biri, ABD Başkanı Donald Trump'ın açılış oturumuna gecikmeli katılımı ve salona girişte sarf ettiği "Ben patronum" ifadesi olmuştur. Bu söylem, yalnızca bireysel bir retorik değil, aynı zamanda hegemonik meşruiyet krizinin sembolik bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Gilpinci çerçevede hegemonya yalnızca askeri veya ekonomik güç kapasitesine dayanmaz; aynı zamanda diğer devletlerin rızasını üreten kurumsal bir liderlik biçimini ifade eder. Bu bağlamda Trump'ın söylemi, kurumsal işbirliği mekanizmasını zayıflatan ve liderliği kişiselleştiren bir yaklaşım olarak yorumlanmaktadır.

G7 ortaklarının bu ifadeyi açık bir çatışmaya dönüştürmeden geçiştirmesi, transatlantik ilişkilerde kurumsal dayanıklılığın bir göstergesi olarak görülebilir. Ancak aynı zamanda bu durum, ABD'nin öngörülemez politikaları karşısında Avrupa aktörlerinin geliştirdiği stratejik uyum ve hasar azaltma reflekslerini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda meşruiyet sorunu yaşayan bir hegemonun varlığı, müttefiklerin stratejik özerklik arayışlarını hızlandıran bir faktör haline gelmektedir.

Zirvenin gündeminde önemli bir diğer gelişme, Şubat 2026'da ABD ve İsrail'in İran'a yönelik askeri müdahalesiyle tırmanan krizin küresel enerji piyasaları üzerindeki etkileridir. Hürmüz Boğazı'nın kapanmasıyla birlikte ortaya çıkan enerji krizi, küresel tedarik zincirlerini ciddi biçimde etkilemiş ve ekonomik dengeleri sarsmıştır. Évian'da ortaya çıkan mutabakat taslağı, bu krizin çözümüne yönelik diplomatik bir girişim olarak değerlendirilmiştir.

Gilpin'in maliyet-fayda yaklaşımı çerçevesinde devletler, statükoyu sürdürmenin veya değiştirmeye çalışmanın marjinal maliyeti faydasını aştığında geri çekilme ya da uzlaşma arayışına yönelir. Bu perspektiften bakıldığında ABD'nin İran politikası, artan ekonomik maliyetler ve iç politik baskılar nedeniyle yeniden değerlendirilmiştir. İran'a yönelik abluka ve askeri operasyonların küresel tedarik zincirlerini olumsuz etkilemesi, Washington'un stratejik hesaplamalarını değiştirmiştir.

Zirvede ortaya çıkan uzlaşma taslağı, İran'ın nükleer kapasitesinin sınırlandırılması karşılığında deniz abluhasının kaldırılmasını içermektedir. Bu gelişme, Trump tarafından ekonomik başarı ve piyasa istikrarı üzerinden sunulmuştur. Ancak bu durum, yapısal bir istikrardan ziyade maliyetlerin azaltılmasına yönelik geçici bir dengeleme çabası olarak değerlendirilmektedir. Bölgesel aktörlerin pozisyonları ve devam eden gerilimler, bu uzlaşmanın kırılganlığını ortaya koymaktadır.

Zirvenin ev sahibi Emmanuel Macron'un gündem belirleme çabalarından biri, Çin'in devlet sübvansiyonlarına dayalı ihracat modelinin küresel ekonomik sistem üzerindeki etkileridir. Bu çerçevede Çin'in üretim kapasitesi ve ticaret fazlalarının Batılı ekonomiler üzerinde yarattığı baskı, G7'nin ekonomik koordinasyon gündeminin merkezine yerleşmiştir. Gilpin'in teorik çerçevesine göre bu tür yapısal kaymalar, sistemik istikrarsızlığın temel kaynaklarından biridir.

ABD'nin tek taraflı korumacı politikaları ile Avrupa'nın daha koordineli bir ekonomik güvenlik stratejisi geliştirme çabaları arasında bir gerilim ortaya çıkmıştır. G7, bu noktada Çin merkantilizmine karşı kolektif bir ekonomik savunma mekanizması geliştirmeye çalışmaktadır. Bu durum, G7'nin yalnızca ekonomik bir forum değil, aynı zamanda stratejik koordinasyon platformu haline geldiğini göstermektedir.

Zirvenin bir diğer önemli boyutu, yapay zekâ ve dijital teknolojiler alanındaki küresel rekabet olmuştur. OpenAI, Google DeepMind ve Anthropic gibi Amerikan teknoloji şirketlerinin zirveye katılımı, devlet dışı aktörlerin küresel güç yapısındaki rolünü ortaya koymaktadır. ABD, yapay zekâ alanındaki üstünlüğünü küresel ekonomik yönetişimin yeni bir aracı olarak kullanmaktadır.

Avrupa Birliği ise bu teknolojik üstünlüğü normatif düzenlemeler ve veri egemenliği politikalarıyla dengelemeye çalışmaktadır. Fransa'nın Mistral AI gibi girişimlerle bu alanda alternatif üretme çabası, Avrupa'nın teknolojik özerklik arayışının bir göstergesidir. Bu durum, yapay zekâ alanındaki rekabetin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda stratejik ve normatif bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir.

Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski'nin zirveye katılımı ise G7 içindeki güvenlik ve maliyet paylaşımı tartışmalarını yeniden gündeme taşımıştır. ABD'nin Ukrayna'ya yönelik mali ve askeri desteği yeniden değerlendirme eğilimi, Avrupa ülkelerini daha fazla sorumluluk almaya zorlamaktadır. Bu durum, transatlantik güvenlik mimarisinde yük paylaşımı sorununu derinleştirmektedir.

Avrupa'nın Ukrayna'nın finansmanında daha fazla rol üstlenmesi, G7 içindeki mali yük dağılımının yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Rusya'ya yönelik yaptırımlar ve dondurulmuş varlıkların kullanımı gibi mekanizmalar, finansal sistemin jeopolitik bir araç olarak kullanımını göstermektedir. Ancak sahadaki savaşın devam etmesi, bu mekanizmaların sınırlılıklarını da ortaya koymaktadır. ABD'nin stratejik önceliklerinin Orta Doğu ve Asya-Pasifik bölgelerine kayması, Avrupa güvenliği açısından yeni bir belirsizlik yaratmaktadır. Bu durum, Gilpin'in ittifakların maliyet paylaşımı sorununa ilişkin tespitleriyle uyumludur. Hegemon gücün mali yükü azaltma eğilimi, sistemin diğer aktörlerini daha fazla sorumluluk almaya zorlamaktadır.

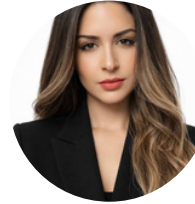
Zirvenin sonunda ortak bir bildiriden ziyade liderler özeti yayınlanması, G7 içindeki uzlaşma kapasitesinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Küresel Güney ülkelerinin artan etkisi ve çok kutuplu sistemin güçlenmesi, G7'nin küresel ekonomik yönetimdeki merkezî rolünü zayıflatmaktadır. Bu durum, uluslararası sistemde kurumsal konsensüsün giderek daha zor hale geldiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Évian G7 Zirvesi, hegemonik istikrar teorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, mevcut uluslararası sistemin geçirdiği dönüşümün somut bir yansımasıdır. Eski düzenin kurumları varlığını sürdürse de içerikleri değişmekte, güç dağılımındaki yeni gerçeklikler bu kurumların işleyişini dönüştürmektedir. G7, artık küresel sistemi tek başına yöneten bir yapıdan ziyade, farklı güç merkezleri arasında koordinasyon sağlayan ve hegemonik gerilimleri yöneten bir platforma dönüşmektedir.

ANKASAM ANALİZ

Tekno-Politik Çatışma: ABD-Çin Rekabetinin Yeni Dijital Cehesi

Zeynep Çağla ERİN

İyirmi birinci yüzyılın uluslararası ilişkiler sistemi, klasik jeopolitik teorilerin öngördüğü toprak genişlemesi, hammadde kontrolü veya konvansiyonel askeri kapasiteye dayalı güç projeksiyonlarının ötesine geçen yeni bir dönüşüm sürecine tanıklık etmektedir. Bu dönüşümün merkezinde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasındaki sistemik rekabet yer almaktadır. Söz konusu rekabet, artık Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik bloklaşmaların ya da sanayi temelli güç yarışının ötesine geçerek dijital altyapılar, veri akışları ve algoritmik kontrol mekanizmaları üzerinden şekillenmektedir.

Günümüzde hegemonya mücadelesinin ana sahası, üretim araçlarının dijitalleştiği ve verinin stratejik bir kaynak haline geldiği "bulut sermayesi" alanıdır. Bulut sermayesi, geleneksel endüstriyel kapitalizmin fiziksel üretim altyapılarını aşarak; bulut bilişim sistemleri, yapay zekâ ağları, küresel dijital platformlar ve veri merkezlerinden oluşan yeni bir ekonomik ve politik güç biçimini ifade etmektedir. Bu yeni yapı, devletlerin egemenlik alanlarını fiziksel sınırların ötesine taşıyarak küresel ölçekte bağımlılık ilişkileri üretmektedir.

Neorealist yaklaşım devlet gücünü ağırlıklı olarak askeri kapasite ve maddi kaynaklar üzerinden tanımlarken, liberal perspektif karşılıklı bağımlılığın çatışmayı azaltıcı etkisine vurgu yapmaktadır. Ancak ABD-Çin rekabetinin mevcut aşaması, bu iki teorik yaklaşımın da sınırlarını zorlayan "silahlandırılmış karşılıklı bağımlılık" kavramını ortaya çıkarmıştır. Dijital altyapılar, denizaltı fiber optik kablolar, veri merkezleri ve yarı iletken tedarik zincirleri gibi kritik unsurlar, küresel sistemde yeni stratejik darboğazlar yaratmaktadır.

Bu bağlamda egemenlik artık yalnızca toprak kontrolü ile değil, veri akışını ve dijital altyapıyı kontrol etme kapasitesiyle tanımlanmaktadır. Çin'in teknolojik altyapıyı dış politikasının merkezine yerleşirmesi ve ABD'nin bu gelişmelere yaptırımlar, ihracat kısıtlamaları ve teknolojik blokajlarla karşılık vermesi, bu yeni rekabetin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Böylece egemenlik kavramı, siber uzay ve veri merkezleri üzerinden yeniden inşa edilmektedir.

Bulut sermayesini anlamak, modern uluslararası siyasi ekonominin dönüşümünü anlamakla doğrudan ilişkilidir. Endüstriyel kapitalizm döneminde devlet gücü çelik üretimi, enerji kaynakları ve fiziksel altyapı ile ölçülürken, günümüzde güç; veri işleme kapasitesi, algoritmik kontrol ve yapay zekâ sistemleri üzerinden tanımlanmaktadır. Amazon Web Services (AWS), Microsoft Azure ve Google Cloud gibi Amerikan merkezli platformlar, küresel veri akışının büyük bir bölümünü kontrol ederek yapısal bir güç elde etmiştir.

Bu platformlar yalnızca ticari şirketler değil, aynı zamanda küresel bilgi akışını ve ekonomik işlemlerin güvenliğini belirleyen jeopolitik aktörler haline gelmiştir. Devletlerin dijital altyapılar açısından bu platformlara bağımlılığı arttıkça, egemenlik kapasitesi de buna paralel olarak kırılma hale gelmektedir. Özellikle veri depolama ve işleme süreçlerinin bu şirketler üzerinden yürütülmesi, uluslararası sistemde yeni bir güç asimetrisi yaratmaktadır.

Amerikan devlet yapısı ile bulut sermayesi arasındaki ilişki, özellikle Amazon örneğinde daha görünür hale gelmektedir. AWS'nin yalnızca özel sektör müşterilerine değil, aynı zamanda ABD'nin istihbarat ve savunma kurumlarına da hizmet vermesi, devlet ve şirket arasındaki simbiyotik ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu durum, bulut sermayesinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda güvenlik boyutu taşıdığını göstermektedir.

ABD'nin Cloud Act gibi düzenlemeler aracılığıyla Amerikan şirketlerinin yurtdışındaki verilerine erişim talep edebilmesi, egemenlik kavramını siber uzayda yeniden tartışmaya açmaktadır. Bu gelişme, Westphalia tipi klasik egemenlik anlayışının sınırlarının dijital çağda aşındığını göstermektedir. Egemenlik artık fiziksel sınırlar yerine veri akışlarının kontrolü üzerinden yeniden tanımlanmaktadır.

Çin ise bu Amerikan merkezli yapıya alternatif bir dijital ekosistem geliştirmeye çalışmaktadır. Büyük Güvenlik Duvarı ile iç piyasasını koruyan Çin, aynı zamanda Dijital İpek Yolu stratejisi ile bu modeli küresel ölçekte genişletmektedir. Bu stratejinin önemli aktörleri arasında Alibaba, Tencent, Baidu ve Huawei yer almaktadır. Bu şirketler, yalnızca teknoloji firmaları değil, aynı zamanda Çin'in küresel dijital etkisini artıran stratejik araçlardır.

Huawei özellikle 5G altyapısı ve telekomünikasyon ağları üzerinden küresel veri akışının fiziksel altyapısını inşa etmektedir. Afrika, Orta Doğu, Güneydoğu Asya ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde kurulan ağlar, Çin'in dijital nüfuzunu genişletmektedir. ABD'nin Huawei'ye yönelik ambargo ve güvenlik gerekçeli kısıtlamaları, bu rekabetin ekonomik olmaktan ziyade ulusal güvenlik temelli olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde Alibaba ve Ant Group, dijital finansal sistemler üzerinden küresel ödeme altyapısını yeniden şekillendirmektedir. Alipay ve WeChat Pay gibi sistemler, geleneksel SWIFT merkezli finansal düzeni alternatif bir yapıya zorlamaktadır. Çin'in dijital yuan girişimi de bu dönüşümün para politikası boyutunu güçlendirmektedir.

Bu süreçte bulut sermayesi yalnızca yazılım ve veri merkezleriyle sınırlı değildir; aynı zamanda donanım altyapısına da bağımlıdır. Yapay zekâ sistemlerinin gelişimi, yüksek performanslı yarı iletkenlere ve gelişmiş çip teknolojilerine bağlıdır. Bu alanda ABD merkezli Nvidia öne çıkarken, üretim kapasitesi büyük ölçüde Tayvan'daki TSMC gibi tesislere bağımlıdır.

ABD'nin Çin'e yönelik çip ihracat kısıtlamaları, Çin'in yapay zekâ ve bulut kapasitesini sınırlamayı hedeflemektedir. Buna karşılık Çin, yerli üretim kapasitesini artırmak amacıyla devlet destekli bir teknoloji geliştirme süreci yürütmektedir. Huawei'nin Ascend işlemci serisi bu çabanın bir parçası olarak ortaya çıkmıştır.

Yapay zekâ rekabeti, uluslararası sistemde güç tanımını da dönüştürmektedir. Artık güç yalnızca askeri kapasiteyle değil, veri işleme hızı, algoritmik üstünlük ve yapay zekâ kapasitesiyle ölçülmektedir. Bu durum, siber güvenlikten ekonomik tahmine, askeri sistemlerden bilgi savaşlarına kadar birçok alanı doğrudan etkilemektedir.

Bulut sermayesinin bir diğer önemli boyutu ise uluslararası standartlar ve fikri mülkiyet rejimidir. Çin'in WIPO verilerine göre patent başvurularında ABD'yi geride bırakması, teknolojik güç dağılımında önemli bir değişime işaret etmektedir. Özellikle 5G, 6G, yapay zekâ ve kuantum teknolojileri gibi alanlarda Çin'in standart belirleme kapasitesi artmaktadır.

Standartların kontrolü, küresel üretim zincirlerinin kontrolü anlamına gelmektedir. Bir teknolojik standardı belirleyen aktör, o standarda bağımlı tüm sistemleri dolaylı olarak kontrol edebilir. Bu durum, dijital çağda ekonomik egemenliğin yeni biçimini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak ABD ve Çin arasındaki rekabet, basit bir ticaret veya güç mücadelesi değil, küresel dijital mimarinin kim tarafından şekillendirileceğine dair yapısal bir mücadeledir. Bulut sermayesi, devlet egemenliğinin, ekonomik gücün ve teknolojik üstünlüğün kesişim noktasında yeni bir uluslararası sistem inşa etmektedir. Bu sistemde devletler, hangi dijital ekosisteme dahil olacaklarını seçmek zorunda kalan aktörler haline gelmektedir.

ANKASAM ANALİZ

Değişen Avrupa Güvenlik Denklemi ve ABD-Türkiye İlişkileri

Gamze BAL

İkinci Dünya Savaşı sonrasında inşa edilen transatlantik güvenlik mimarisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) askeri kapasitesi, nükleer caydırıcılığı ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) liderliği üzerine kurulmuştur. Avrupa'nın güvenliği, kıta merkezli tehdit algıları doğrultusunda şekillenirken ABD bu düzenin hem askeri garantörü hem de siyasi lideri olarak konumlanmıştır. Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'ni çevrelemeye odaklanan bu yapı, Soğuk Savaş sonrasında da korunmuş; Avrupa güvenliği büyük ölçüde ABD'nin kitadaki askeri varlığı ve NATO'nun kolektif savunma kapasitesi üzerinden tanımlanmaya devam etmiştir.

Ancak 21. yüzyılda uluslararası sistemde meydana gelen yapısal dönüşümler, bu güvenlik mimarisinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik, teknolojik ve askeri kapasitesindeki hızlı yükseliş, ABD'nin uzun vadeli stratejik rakibi haline gelmesine neden olmuştur. Bu durum, Amerikan dış politikasının ağırlık merkezini Avrupa-Atlantik ekseninden Hint-Pasifik bölgesine kaydırmasına yol açmıştır. Aynı zamanda Rusya-Ukrayna Savaşı, Avrupa'da konvansiyonel savaş ihtimalinin tamamen ortadan kalkmadığını göstermiştir. Buna Gazze Savaşı, İran merkezli bölgesel gerilimler, Suriye-İrak hattındaki istikrarsızlıklar ve Kızıldeniz'de deniz ticaretini etkileyen güvenlik riskleri eklendiğinde, ABD'nin aynı anda farklı coğrafyalarda çok katmanlı krizleri yönetmek zorunda kaldığı bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Bu çok katmanlı güvenlik ortamı, ABD'yi hem Çin'i dengelemeye hem Rusya'yı çevrelemeye hem de küresel liderlik kapasitesini farklı jeopolitik bölgelerde sürdürmeye zorlamaktadır. Ancak ABD'nin bu politikaları doğrudan askeri müdahale üzerine kurmaması gerektiği, Irak ve Afganistan deneyimlerinden sonra daha belirgin hale gelmiştir. Bu nedenle Washington, bazı bölgelerde doğrudan askeri varlık yerine bölgesel ortaklarla sorumluluk paylaşan daha esnek ve düşük maliyetli bir güvenlik modeli geliştirmektedir. Bu yaklaşım, ABD'nin Avrupa'dan tamamen çekilmesi anlamına gelmemekte; aksine Avrupa güvenliğinin yeni bir bölgesel ortaklıklar ağı üzerinden yeniden tanımlandığını göstermektedir.

Bu yeni güvenlik modelinde ABD, çevre havzalarda kurduğu stratejik ortaklıklar aracılığıyla Avrupa güvenliğini dolaylı biçimde şekillendirmektedir. Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenliği doğrudan Avrupa ve Atlantik ekseninde tanımlanırken, günümüzde Rusya'nın Karadeniz'de çevrelenmesi, enerji ve ulaştırma koridorlarının Güney Kafkasya'da güvence altına alınması, Ortadoğu kaynaklı göç ve terör risklerinin yönetilmesi ve Doğu Akdeniz'deki deniz güvenliği, Avrupa güvenliğinin tamamlayıcı bileşenleri haline gelmiştir. Bu durum, Avrupa'nın Karadeniz, Güney Kafkasya, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'i birbirinden bağımsız güvenlik alanları olarak değil, birbirine bağlı tek bir stratejik güvenlik kuşağı olarak değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır.

ABD'nin bu yeni yaklaşımı, farklı bölgesel aktörlere farklı roller atfetmektedir. Örneğin Polonya, NATO'nun doğu kanadında Rusya'ya karşı caydırıcılığın artırılmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Romanya, Karadeniz'in batı kıyısında güvenlik dengesinin sağlanmasında önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Azerbaycan, Avrupa'nın enerji arz güvenliği ve Hazar merkezli ulaştırma ağlarının geliştirilmesinde stratejik bir konuma sahiptir. Ancak bu aktörlerin her biri belirli bir coğrafi ve fonksiyonel alanla sınırlı bir etki kapasitesine sahiptir.

Türkiye ise bu çerçevede farklı jeopolitik havzaları birbirine bağlayabilen çok katmanlı bir bölgesel aktör olarak öne çıkmaktadır. Washington açısından Türkiye'nin stratejik önemi yalnızca coğrafi konumundan kaynaklanmamaktadır; asıl belirleyici unsur Türkiye'nin farklı kriz alanlarında eş zamanlı politika üretebilme kapasitesidir. Karadeniz'de Montrö Sözleşmesi çerçevesinde deniz güvenliğinin sağlanması, Rusya-Ukrayna Savaşı boyunca yürütülen diplomatik arabuluculuk girişimleri, NATO'nun güney kanadındaki askeri katkılar, Suriye'deki güvenlik ve geçiş süreçleri, Doğu Akdeniz'deki deniz güvenliği, Güney Kafkasya'daki normalleşme çabaları ve Orta Koridor üzerinden Avrupa'nın enerji ve ticaret güvenliğine sağlanan katkılar Türkiye'yi geniş bir jeopolitik alanda etkili bir güvenlik aktörü haline getirmektedir.

Bu süreçte Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Donald Trump arasında gelişen lider diplomasisi, ikili ilişkilerdeki yapısal sorunlara rağmen işbirliği alanlarını genişleten pragmatik bir zemin yaratmaktadır. Trump yönetiminin Türkiye Büyükelçisi Tom Barrack'ı aynı zamanda Suriye ve Irak Özel Temsilcisi olarak görevlendirmesi, Washington'un bölgesel politikalarını Ankara ile daha yakın koordinasyon içinde yürütme arayışının bir göstergesidir. Bu durum, ABD-Türkiye ilişkilerinin giderek bölgesel jeopolitiğin dinamiklerine bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte ABD'nin Avrupa güvenliğine yaklaşımı değiştikçe, Türkiye ile ilişkilerin Avrupa güvenlik mimarisi açısından belirleyici bir unsur haline geldiği görülmektedir. Avrupa Birliği ile ABD arasında bu noktada giderek belirginleşen bir stratejik uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Brüksel, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında Karadeniz'i Avrupa güvenliğinin ön cephelelerinden biri olarak değerlendirmekte; Güney Gaz Koridoru ve Orta Koridor gibi alternatif bağlantısallık projelerini desteklemekte; NATO'nun güney kanadının güçlendirilmesini savunmakta ve Ortadoğu kaynaklı göç ve güvenlik risklerini Avrupa güvenliğinin temel unsurları arasında görmektedir.

Ancak buna rağmen Avrupa Birliği'nin savunma sanayii girişimleri ve güvenlik politikaları, çoğu zaman Türkiye'yi dışlayıcı bir çerçevede şekillenmektedir. Bu durum, Avrupa'nın güvenlik ihtiyaçları ile siyasi tercihleri arasında yapısal bir çelişki yaratmaktadır. Aslında bu çelişkinin temel nedeni, Avrupa'nın ABD'nin güvenlik üretim modelindeki dönüşümü yeterince doğru analiz edememesidir. Washington artık Avrupa güvenliğini yalnızca kitadaki askeri varlığı üzerinden değil, çevre bölgelerde kurduğu bölgesel ortaklıklar aracılığıyla şekillendirmektedir.

Bu yeni modelde Türkiye, hem NATO üyesi olması hem de farklı jeopolitik havzalarda askeri, diplomatik ve ekonomik bağlantılar kurabilmesi nedeniyle merkezi bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Avrupa'nın Türkiye'yi dışlayan bir güvenlik yaklaşımı benimsemesi, kendi güvenlik kapasitesini zayıflatma riski taşımaktadır. Özellikle Karadeniz güvenliği, enerji arz güvenliği, göç yönetimi ve bölgesel krizlerin çözümünde Türkiye'nin rolü göz ardı edildiğinde, Avrupa'nın stratejik maliyetlerinin artması kaçınılmaz hale gelmektedir.

Sonuç olarak Avrupa açısından temel mesele, Çin'in yükselişi veya Rusya tehdidinin ötesinde, ABD'nin geliştirdiği yeni güvenlik modelini doğru okuyabilmektir. Bu modelde güvenlik, sadece askeri güç üzerinden değil, bölgesel ortaklıklar ve çok katmanlı işbirliği ağları üzerinden üretilmektedir. Türkiye ise bu ağın en kritik düğüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle Brüksel'in ABD-Türkiye ilişkilerini Avrupa güvenlik planlamasının temel değişkenlerinden biri olarak değerlendirmesi gerekmektedir. Aksi takdirde Avrupa, güvenlik mimarisini şekillendiren bir aktör olmaktan çıkıp, bu mimarinin sonuçlarına uyum sağlayan bir yapıya dönüşebilir.

BASINDA ANKASAM

04 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

5 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Milliyet Gazetesi'nde Değerlendirdi

08 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

11 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

18 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

20 Haziran 2026

- ANKASAM Asya & Pasifik Uzmanı Zeynep Çağla Erin Tercüman Gazetesi'nde Değerlendirdi.

21 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Akit TV'de!

22 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Ulusal Kanal'da!
- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda!

23 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Milliyet Gazetesi'nde Değerlendirdi;
- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol Ulusal Kanal'da Uluslararası Gündemde.

25 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu'nda.

29 Haziran 2026

- ANKASAM Başkanı Prof. Dr. Mehmet Seyfettin Erol DKNews'te Değerlendirdi..

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) bünyesinde faaliyet gösteren ve uluslararası hakemli dergi olan Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi'nin son sayısı yayımlanmıştır. Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, İdeal Online, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK veri tabanları tarafından taranan dergimize aşağıdaki bağlantı üzerinden ulaşabilirsiniz.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ CİLT VIII , SAYI I

ANKASAM BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ CİLT VIII , SAYI I

